

Права людини у сфері фармацевтичної діяльності: термінологічно-понятійне відображення

Володимир Попович¹

Опубліковано	Секція	УДК
28.02.2025	Економіка	343.74.01

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18046834>

Анотація. Дана публікація продовжує оприлюднення результатів науково-дослідних робіт за темою «Права і свободи людини і громадянина у сфері охорони здоров'я», що виконується у контексті планової теми досліджень кафедри МКП, Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти, Національного Університету «Львівська політехніка»: "Концептуальна доктрина правового механізму захисту прав та свобод людини і громадянина в умовах розбудови правової держави". На даному етапі дослідження визначено етимологічні, праксеологічні та методологічні засади формування термінів і понять, що лягли в основу розробки термінологічно-понятійного апарату, необхідного для відображення технологічних особливостей структурних складових таких етапів фарм-діяльності, як заготовка фарм-сировини, її зберігання, збут, виготовлення медичної продукції та інші етапи фармацевтичної діяльності, як об'єкти злочинного посягання на права людини щодо фальсифікації та реалізації протермінованих медичних препаратів, як технологічно-значимих складових механізму вчинення кримінальних порушень прав людини у сфері фармацевтичної діяльності.

Сформований технологічно- та юридично-значимий зміст таких понять, як: «кримінальні порушення прав громадян у сфері фармацевтичної діяльності», «природно-латентні» та «штучно-латентні» кримінальні порушення прав громадян на придбання якісних та ефективних ліків», «фарм-діяльність», «етапи фарм-діяльності», «фарм-сировина», «заготовка фарм-сировини»; «облік фарм-сировини»; «режим збереження фарм-сировини»; «температурні режими збереження фарм-сировини»; «норми усушки фарм сировини», «норми утруски фарм-сировини», фальсифікація фарм-сировини та фарм-препаратів, протермінування лікарських засобів та ряд інших понять – показують технологічні особливості структурних складових етапів фармацевтичної діяльності та можливості їх використання як засобів створення лишків фарм-сировини та лишків мед-продукції. Ці поняття уособлюють перший етап у механізмі вчинення кримінальних правопорушень.

Другий етап вчинення кримінальних правопорушень відображають такі поняття як: не оприбуткування – «лишків фарм-сировини»; «лишків мед-продукції»; збут – «лишків фарм-сировини»; «лишків медичної продукції» на «вільне місце»; «не оприбуткування коштів виручених (виручки) з реалізації лишків фарм-сировини та лишків мед-продукції»; «вилучення та розподіл між співучасниками злочину та

¹ професор кафедри міжнародного кримінального права Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти, Національного університету "Львівська політехніка", доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України ORCID: 0000-0002-4538-3274

привласнення виручки, отриманої з реалізованих лишків фарм-сировини та лишків фарм-продукції», фальсифікація фарм-сировини та мед-продукції. Запропоновані поняття відображають процес псевдо-легітимних видів заготовки та збуту лишків фарм-сировини, під виглядом яких виготовляються та збуваються лишки мед-продукції шляхом її завезення на звільнене (вільне) місце у документах з реалізації легітимної частини мед-продукції. Це створює умови для: реалізації лишків мед-продукції; не оприбуткування та вилучення виручки з легального обороту мед-продукції; розподілу виручки між співучасниками оборудки, а також її привласнення. Поняття «скритне» документування злочинних дій фігурантів та «залегендоване» документування злочинних дій фігурантів, відображають «форми негласної оперативно-технічної та оперативно-процесуальної фіксації протиправних дій злочинців у контексті оперативно-технічних та оперативно-процесуальних заходів, передбачених главою 21 КПК України.

Відзначені та ряд інших понять формують також уявлення про: технологічно- та юридично-значимі ознаки та способи «маскування фактів кримінального привласнення, коштів виручених з реалізації лишків мед-продукції», а також «потенційних суб'єктів вчинення кримінальних правопорушень», притаманних сфері фарм-діяльності. Розроблено ряд інших понять, що відображають «механізм вчинення кримінальних правопорушень» у сфері фармацевтичної діяльності, що було оприлюднено у однойменній попередній публікації.

Ключові слова: «природно-латентні та штучно-латентні кримінальні порушення прав громадян на придбання якісних та ефективних ліків», «фарм сировина» «трави, плоди, коріння рослин», «речовини з органів тварин», «хімічні речовини», «заготовка лишків фарм-сировини», «мед-продукція» «лікарських засоби», «мед-матеріали», «мед-обладнання», «виготовлення лишків мед-продукції», «збут лишків фарм-сировини», «збут лишків мед-продукції», «постачання лишків мед-продукції на вільне місце», «виручка – кошти, що надійшли з реалізації мед-сировини та мед-продукції», «не оприбуткування і привласнення виручки», «форми негласної оперативно-технічної та оперативно-процесуальної фіксації протиправних дій злочинців», «скритне документування», «залегендоване документування злочинних дій фігурантів».

Human rights in the pharmaceutical sector: terminological and conceptual reflection

Abstract. This publication continues the publication of the results of scientific and research works on the topic "Human and citizen rights and freedoms in the field of health care", which is carried out in the context of the planned research topic of the Department of MCP, the Educational and Scientific Institute of Law, Psychology and Innovative Education, Lviv Polytechnic National University: "Conceptual doctrine of the legal mechanism for protecting human and citizen rights and freedoms in the context of building a legal state." At this stage of the study, the etymological, praxeological and methodological principles of the formation of terms and concepts were determined, which formed the basis for the development of a terminological and conceptual apparatus necessary to reflect the technological features of the structural components of such stages of pharmaceutical activity as the procurement of pharmaceutical raw materials, their storage, sales, manufacturing of medical products and other stages of pharmaceutical activity, as objects of criminal encroachment on human rights regarding the falsification and sale of expired medical products, as technologically significant components of the mechanism for committing criminal violations of human rights in the field of pharmaceutical activity.

The technologically and legally significant content of such concepts as: "criminal violations of citizens' rights in the field of pharmaceutical activity", "naturally latent" and "artificially latent" criminal violations of citizens' rights to purchase high-quality and effective

medicines”, “pharmaceutical activity”, “stages of pharmaceutical activity”, “pharmaceutical raw materials”, “procurement of pharmaceutical raw materials”; “pharmaceutical raw materials accounting”; “pharmaceutical raw materials storage regime”; “temperature regimes of pharmaceutical raw materials storage”; “pharmaceutical raw materials shrinkage rates”, “pharmaceutical raw materials shrinkage rates”, falsification of pharmaceutical raw materials and pharmaceutical preparations, overdue medicines and a number of other concepts have been formed – they show the technological features of the structural components of the stages of pharmaceutical activity and the possibility of their use as means of creating surpluses of pharmaceutical raw materials and surpluses of medical products. These concepts represent the first stage in the mechanism of committing criminal offenses.

The second stage of committing criminal offenses reflects such concepts as: non-posting - "surplus pharmaceutical raw materials"; "surplus medical products"; sale - "surplus pharmaceutical raw materials"; "surplus medical products" to a "vacant place"; "non-posting funds (proceeds) from the sale of surplus pharmaceutical raw materials and surplus medical products"; "seizure and distribution between accomplices of the crime and appropriation of proceeds obtained from the sold surplus pharmaceutical raw materials and surplus pharmaceutical products", falsification of raw materials and medical products. The proposed concepts reflect the process of pseudo-legitimate types of procurement and sale of surplus pharmaceutical raw materials, under the guise of which surplus medical products are manufactured and sold by importing them to a vacated (free) place in the documents for the sale of the legitimate part of medical products. This creates conditions for: the sale of surplus medical products; non-recognition and withdrawal of proceeds from the legal turnover of medical products; distribution of proceeds between accomplices in the transaction, as well as its appropriation. The concepts of “secret” documentation of criminal actions of the defendants and “legendary” documentation of criminal actions of the defendants reflect “forms of covert operational-technical and operational-procedural fixation of illegal actions of criminals in the context of operational-technical and operational-procedural measures provided for by Chapter 21 of the Criminal Procedure Code of Ukraine.

The above and a number of other concepts also form an idea of: technologically and legally significant signs and methods of "masking the facts of criminal embezzlement, funds received from the sale of surplus medical products", as well as "potential subjects of criminal offenses", inherent in the pharmaceutical sector. A number of other concepts have been developed that reflect the "mechanism of criminal offenses" in the pharmaceutical sector, which was published in a previous publication of the same name.

Keywords: “naturally latent and artificially latent criminal violations of citizens’ rights to purchase high-quality and effective medicines”, “pharmaceutical raw materials”, “herbs, fruits, plant roots”, “substances from animal organs”, “chemical substances”, “procurement of leftover pharmaceutical raw materials”, “medical products”, “medicines”, “medical materials”, “medical equipment”, “production of leftover medical products”, “sale of leftover pharmaceutical raw materials”, “sale of leftover medical products”, “supply of leftover medical products to a vacant place”, “proceeds – funds received from the sale of medical raw materials and medical products”, “non-accounting and misappropriation of proceeds”, “forms of covert operational-technical and operational-proceeding recording of illegal actions of criminals”, “secret documentation”, “legendary documentation of criminal actions of defendants”.

Вступ

Дана публікація продовжує оприлюднення результатів науково-дослідних робіт за темою «Права і свободи людини і громадянина у сфері охорони здоров’я», що виконується у контексті планової теми досліджень кафедри МКП, Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти, Національного Університету «Львівська політехніка»: "Концептуальна доктрина правового механізму захисту прав та свобод людини і громадянина в умовах розбудови правової держави".

Постановка проблеми. В процесі розробки «механізму вчинення кримінальних правопорушень» у сфері фармацевтичної діяльності, оприлюдненому у попередній публікації [1] встановлено, що цей механізм складається із технологічно-складних структурних елементів процесу легітимних видів діяльності, які практично не відображались у дослідженнях авторів, що звертались до вивчення механізму вчинення кримінальних правопорушень[2-5]. В дослідженнях відзначених авторів[2-5] не розроблялось також термінологічно-понятійного апарату, який би відображав технологічно-насичені складові механізму вчинення кримінальних правопорушень загалом або в певній сфері людської діяльності. Проблеми віддзеркалення технологічно-складних структурних складових легітимних етапів фармацевтичної діяльності та процесу їх перетворення у складові механізму вчинення та маскування кримінальних правопорушень (далі кр. пр.), що порушують права громадян у сфері фарм-діяльності, було досить детально відображено в попередній публікації[1]. У відзначеній статті було розроблено загальний механізм вчинення кр. пр. у сфері фармацевтичної діяльності, пов'язаних з фальсифікацією та протермінуванням лікарських засобів, оптовою та роздрібною торгівлею фальсифікованими лікарськими засобами, а також імпортом протермінованих та фальсифікованих лікарських препаратів, що прямо порушують права громадян на придбання якісних та ефективних лікарських засобів. У відзначеній публікації була використана певна частина понятійного апарату, що відображає функціонально-діяльнісні складові сфери охорони здоров'я загалом, а також поняття, що відображають загальну структуру фарм- діяльності, як об'єкту злочинного посягання[6, С. 174-185]. Однак, проблема термінологічно-понятійного відображення технологічно-складних структурних складових легітимних етапів фармацевтичної діяльності та процесу їх перетворення у складові механізму вчинення та маскування кримінальних порушень прав громадян у сфері фарм-діяльності, з ряду причин потребує подальшого дослідження та розробки.

Аналіз дослідження проблем термінологічно-понятійного відображення «природно-латентних та штучно-латентних кримінальних порушень прав громадян на придбання якісних та ефективних ліків», інших термінів і понять, покликаних розкрити технологічно- та юридично-значимого змісту складових елементів механізму вчинення, характеру, мотивів та засобів маскування кримінальних порушень прав людини і громадянина у сфері фармацевтичної діяльності, свідчить, що проблема розробки понятійного апарату у сфері фарм-діяльності залишається.

Згаданий вище понятійний апарат, що відображає загальну структуру сфери охорони здоров'я та загальну структуру фармацевтичної діяльності, як об'єкту злочинного посягання, не знімає ризики різночитання при відображенні технологічно-насичених функціонально-діяльнісних складових етапів фармацевтичної діяльності, під виглядом яких відбувається вчинення та маскування природно-латентних та штучно-латентних[7] кримінальних порушень прав громадян. Можливі різночитання, особливо в частині розуміння природно-латентних та штучно-латентних кримінальних видів порушення прав громадян, можуть негативно вплинути на визначення методів, методик та засобів виявлення, скритного та залегенованого оперативно-технічного та оперативно-процесуального документування фактів вчинення таких кримінальних правопорушень. Відповідно, метою даного дослідження має стати: 1) авторське бачення загально-теоретичних, методологічних, етимологічних та праксеологічних засад формування термінологічно-понятійного апарату; 2) розробка термінологічно-понятійного апарату, покликаного повно і однозначно відобразити природно- та штучно-латентні кримінальні порушення прав громадян в частині фальсифікації ліків, імпорту і реалізації хворим протермінованих ліків, інших видів фальсифікації шляхом порушень стандартів температурних режимів, режиму вологості фарм-сировини, режимів зберігання, фасування, упаковки, дозування активно-діючої фарм-сировини

при виготовленні ліків, замаскованих під вигляд заготовчих, виробничих, обігових етапів фарм-діяльності, відображення їх структурних складових та процесу перетворення останніх у складові механізми вчинення відзначених кримінальних порушень прав громадян у сфері фарм-діяльності, розкриття змісту циклічно-тривалого характеру таких кр. пр., його значення для виявлення, документування та процесуально-допустимого збирання доказів про факти та суб'єктів вчинення відзначених порушень прав громадян.

Результати

I. Переходячи до реалізації поставленої мети, слід хоча б стисло окреслити авторське бачення загально-методологічних, етимологічних та праксеологічних засад конструювання термінів і понять. Зокрема, слово «термін» походить від лат. (*terminus*) і пояснюється у тлумачному словнику, як «...вираження певного поняття, якоїсь галузі науки» [8 с. 669; 9, с. 302-304].

Однак, етимологічний аналіз співвідношення термінів і понять [10, с. с. 138-146; 11, с. с. 151-160] дає підстави стверджувати, що слово «термін» відображає зовнішню форму позначеного терміном явища, процесу, дії, події, а слово «поняття» віддзеркалює внутрішній зміст технологічно- і юридично-значимих ознак конкретних процесів, дій, бездіяльності та інших об'єктивно-існуючих явищ реальної дійсності [10, с. с. 138-146; 11, с. с. 151-160].

Досягти у фаховому середовищі прийняття новоутворених термінів і понять-неологізмів легше тоді, коли автори-розробники дотримуються таких загально-методологічних вимог: 1) параметри терміну відповідають зовнішній формі поіменованого ним явища, а поняття, повно і адекватно віддзеркалює технологічно-значимий внутрішній зміст позначених терміном явищ. При формуванні понять слід враховувати: методологічні принципи, етимологічні та праксеологічні вимоги.

Загально-методологічні принципи: зайнятий термін має пріоритет; термін сформований у методології базового, вищого рівня, також має пріоритет; «понятійний зміст зайнятого терміну може змінюватись але лише відповідно змінам змісту самого явища»; слід уникати конкуренції термінів» [11]. Відзначені терміни витікають із методологічних засад теорії пізнання [9, с. 426] та методологічних засад теорії віддзеркалення [8, с. 668]. У етимологічному плані зміст ознак поняття має: відповідати формі та зовнішнім межам терміну; віддзеркалювати юридично- і технологічно-значимі ознаки явища, поіменованого терміном, а також не виходити за межі цього явища; враховувати галузево-технологічні ознаки та особливості змісту явищ, притаманних відповідній сфері суспільно-економічних відносин, куди проникли криміногенні процеси й де вчиняються кримінальні правопорушення [10, с. с. 138-146; 11, с. с. 151-160]. У праксеологічному плані зміст поняття слід конструювати з урахуванням: первинного значення поняття; історичного розвитку й трансформації самих явищ та процесів; застережень і узгодженості старого значення поняття з його запропонованим, новим, уточненим значенням поняття, або докорінно зміненим залежно від змін явищ об'єктивно існуючої дійсності [10, с. с. 138-146; 11, с. с. 151-160]. Більш детальну розробку проблем розвитку теорії і практики формування термінологічно-понятійного апарату можна побачити у проблемному навчальному курсі «Теорія держави і права: етимологія, праксеологія, методологія розвитку» [12, с. с. 21-89] та ряду інших досліджень [6-7]. Відзначені напрацювання покладено у основу формування термінологічно-понятійного апарату, покликаного відобразити технологічно- та юридично-значимі ознаки структурних складових заготовчих, виробничих та обігових етапів фарм-діяльності, під виглядом яких вчиняються природно-латентні та штучно-латентні кримінальні порушення прав громадян, замасковані під вигляд легітимної фармацевтичної діяльності [13].

Поняття «кримінальні порушення прав громадян у сфері фармацевтичної діяльності», це передбачені КК України протиправні діяння, що порушують права громадян на придбання якісних та ефективних лікарських засобів шляхом фальсифікації ліків, реалізації хворим протермінованих ліків, порушень стандартів температурних режимів зберігання сировини, режиму її вологості, стандартів вкладення активної діючої фарм-сировини при виготовленні ліків, режимів зберігання, фасування та упаковки ліків

Поняття «природно-латентні кримінальні порушення прав громадян на придбання якісних та ефективних ліків», це передбачені КК неочевидні, не здатні до самопрояву протиправні діяння, вчинені шляхом скритної від потерпілих фальсифікації (недовкладення активних речовин, заміни наповнювачами, тощо) або реалізації хворим протермінованих ліків, замасковані під вигляд стандартної назви, упаковки, підроблення дати їх виготовлення та реалізації чи інших способів скритної легітимізації неякісних ліків.

Поняття «штучно-латентні кримінальні порушення прав громадян на придбання якісних та ефективних ліків», це передбачені КК очевидні, здатні до самопрояву протиправні діяння, вчинені з очевидними для пацієнта ознаками фальсифікації чи протермінування ліків, який не бажає звертатись до правоохоронців з причин мнимої чи реальної недовіри до них або з інших причин, у зв'язку з чим такі діяння із штучних причин не попадають у облік органів кримінальної юстиції.

Поняття «фарм-сировина, як предмет злочинного посягання» відображає об'єктивно-існуючі такі групи фарм сировини: вирощені або зібрані з природних джерел трави, плоди, коріння, інші матеріали рослинного світу; виготовлені фарм-речовини тваринного походження; створені хімічні сполуки, інші речовини хімічного походження; вирощена сільськогосподарська сировина та інші матеріали, необхідні для виготовлення медичних матеріалів (далі мед-матеріалів); лісові та інші матеріали і комплектуючі, необхідні для виготовлення медичного обладнання (далі мед-обладнання); а також процес перетворення фарм-сировини в предмет злочинного посягання (готування та замах на вчинення кр. пр.) шляхом заготовки чи виготовлення лишків фарм-сировини з метою її реалізації поза-балансовим обліком підприємства, а також вилучення з легітимного обігу і привласнення коштів, виручених з реалізації лишків фарм сировини.

Поняття «медична продукція, як предмет злочинного посягання», включає: лишки фарм-сировини, лишки лікарських засобів, лишки мед-матеріалів та лишки мед-обладнання, підготовлені до реалізації поза балансом фарм-підприємства, з метою привласнення коштів, виручених з реалізації лишків вказаних видів мед-продукції.

Поняття «виручка як предмет злочинного посягання», це: кошти, отримані (виручені) з реалізації лишків фарм-сировини та лишків медичної продукції поза балансовим обліком фарм підприємств, виведені з легітимного обігу з метою їх розподілу та привласнення між співучасниками організованого злочинного угруповання.

Поняття «фарм-діяльність, як об'єкт злочинного посягання» відображає два аспекти: перший аспект, це етапи та види фарм-діяльності 1) заготовка фарм-сировини, 2) виробництво мед-продукції, 3) збут фарм-сировини та збут мед-продукції, 4) неоприбуткування виручки; 5) розподіл виручки між співучасниками оборудки та її привласнення; 6) науково-дослідні розробки фарм-сировини, ліків; 7) проектно-конструкторські розробки медобладнання, матеріалів та іншої мед-продукції; 8) здійснення операцій роялті з результатами наукових розробок; 9) імпорт фарм-сировини та мед-продукції; другий аспект – це процес злочинного посягання (готування(ст.14 КК) і замах(ст.15 КК) на вчинення кримінальних правопорушень під виглядом: заготовки лишків фарм-сировини, збуту лишків оптовим та роздрібним

реалізаторам; виробництво лишків медичної продукції, їх збуту оптовим чи роздрібним реалізаторам; позабалансовий збут результатів науково-дослідних розробок фарм-сировини та мед-продукції; позабалансові операції роялті з привласненням отриманих коштів; імпорту лишків фарм-сировини та лишків мед-продукції та інші зловживання.

Примітка. Етапи фарм-діяльності «заготовка», «зберігання», «збут» лишків фарм-сировини або «виробництво» (виготовлення), «зберігання», «збут» лишків мед-продукції оптовим чи роздрібним реалізаторам, це окремі цикли фарм діяльності, які, на випадок раптової перевірки, злочинці, як правило, забезпечують тимчасовим оформленням облікових чи товарно-транспортних супроводжувальних документів. З'явилися контролери, документи проводять по обліковим записам підприємства. Нема перевірки, документи не проведуть в бухгалтерському обліку підприємства. Кожен цикл заготовки та збуту лишків фарм сировини або цикл виготовлення і збуту лишків мед-продукції, завершується вилученням і привласненням коштів, виручених з реалізації лишків фарм-сировини чи лишків мед-продукції. Такі циклічні дії зловмисників можуть повторятись багато раз, повторяючи тим самим вчинення кримінальних правопорушень під виглядом фарм-діяльності. Відповідно, такі кр. пр. називають тривалими, а окремі їх цикли називають окремими епізодами тривалих кр. пр. При утворенні організованих злочинних угруповань можуть вчинятись комплексні кр. пр., які охоплюють всі етапи фарм-діяльності. Організатори таких злочинів забезпечують «дахування» протиправних діянь з боку представників органів влади, правоохоронців, конкурентів, рекетирів; оформлення тимчасових документів та товарно-транспортного супроводження лишків фарм-сировини та мед продукції на всіх етапах вчинення кр. пр. В їх обов'язки входить також підкуп чи інший спосіб локалізації контролерів, вилучення з обігу коштів виручених з реалізації лишків мед-продукції, їх розподіл між співучасниками злочинного угруповання, тощо.

Поняття «Етапи фарм-діяльності» відображає покроковий процес: етапів заготовки та збуту фарм-сировини; етапу виготовлення збуту мед-продукції; етапу науково-дослідної розробки нових та удосконалення існуючих формул лікарських засобів, мед-матеріалів та проектних розробок мед-обладнання; етап імпорту та реалізації фарм-сировини, мед-матеріалів, мед-обладнання та лікарських засобів, етап привласнення виручки незаконного походження;

Примітка. Детальне покрокове визначення всіх етапів фарм діяльності має особливе значення для розуміння процесу вчинення та маскування кр. пр., а також для визначення: напрямів, методів, методик і засобів оперативно-пошукової розробки, її діапазону та можливих суб'єктів вчинення злочину – потенційних фігурантів оперативної розробки при локальних циклах вчинення злочину або при комплексно-організованих циклах вчинення злочину у сфері фарм-діяльності.

Поняття «структурні складові етапу заготовки фарм-сировини», це: посів, вирощування та збирання вирощеної фарм-сировини; лісо-польовий збір фарм-сировини з природних джерел (поля, ліси); здобуття фарм-сировини з органів тварин, хімічних виробництв; доведення фарм-сировини до кондиції (сушіння, бродіння чи інші фізичні та хімічні процеси); зберігання (дотримання стандартів температурних режимів, режиму вологості, упаковка, тощо); реалізацію матеріалів рослинного, тваринного світу, здобутих хімічних фарм-речовин, необхідних для виготовлення лікарських засобів.

Примітка: заготовка фарм-сировини може бути легітимною – спрямованою на легітимне функціонування і розвиток фарм підприємств та сплати податків, а також псевдо-легітимне виготовлення фарм-сировини, спрямоване на виготовлення позабалансових, необлікованих лишків фарм-сировини та іншої мед-продукції, а також привласнення коштів, виручених із позабалансового збуту фарм-сировини та іншої мед-продукції, з одночасним виведення цих коштів з під оподаткування.

Поняття «структурні складові етапу виробництва мед-продукції» уособлюють собою виготовлення, зберігання, збут лікарських засобів, мед-матеріалів та мед-обладнання оптовим чи роздрібним реалізаторам, які правопорушники перетворюють у засоби створення лишків мед-продукції її позабалансової реалізації з метою отримання доходів незаконного походження, що супроводжується, як правило, тимчасовим оформленням облікових документів, на випадок раптової перевірки.

Поняття «режим обліку фарм-сировини» включає процес: бухгалтерського та податкового обліку матеріалів рослинного та тваринного світу, вирощених на власних земельних ділянках фарм-підприємств або зібраних у лісі, полі, здобутих хімічних фарм-речовин, виготовлених комплектуючих, медобладнання, облік їх збуту.

Поняття «режими збереження фарм-сировини» відображає стандартизований процес дотримання: норм температурного режиму; режиму вологості фарм-сировини, норми усушки фарм-сировини, норми утруски фарм-сировини, від яких залежить вага зібраної фарм-сировини і можливості створення лишків мед-продукції.

Поняття «способи створення лишків мед-продукції» включає: невраховані обліком посіви, вирощування, збирання, порушення режимів збереження, норм списання фарм сировини; видобуток сировини з органів тварин, виготовлення хімічних речовин, тощо; недовкладення компонентів фарм-сировини в процесі виробництва ліків чи іншої мед-продукції; інші порушення режимів температури, вологості, усушки, утруски, недовкладення сировини, метою яких є створення лишків мед-продукції.

Поняття «документи супроводження лишків медичної продукції» включає: оформлення тимчасових витратно-прибуткових накладних та товарно-транспортних документів, виписаних на момент виготовлення, перевезення та збуту лишків фарм-сировини, лишків ліків, лишків мед-матеріалів, лишків комплектуючих та лишків мед-обладнання, передачу відзначених лишків мед-продукції «на вільне місце».

Поняття «вільне місце» означає звільнене місце у документах супроводження мед-продукції у зв'язку з її реалізацією та вилученням з обліку коштів, виручених з реалізації попередніх партій мед-продукції з метою їх привласнення співучасниками оборудки, після чого на звільнене місце поставляють нову партію лишків медпродукції.

Примітка: Особливістю відзначеного способу вчинення протиправної оборудки є те, що тут переплітається легітимна і тіньова партія медичної продукції. Реалізація частки чи цілої партії легітимної (врахованої обліком) мед-продукції, не оприходування, вилучення і позабалансове привласнення коштів, виручених з її реалізації, звільняє місце для доставки нової партії лишків мед-продукції під документи реалізованої партії мед-продукції, а не оприбуткована виручка йде на розрахунок із співучасниками вчинення злочину. І так від одного до другого (чи десятого) циклу створення лишків фарм-сировини, виготовлення лишків мед-продукції, доставки її на вільне місце, під документи із попередніх поставок мед-продукції, поки злочинну групу не зупинять правоохоронці. Саме циклічно-тривалий характер таких кр. пр. дає можливість взяти у оперативну розробку подібні злочинні угруповання, планувати і проводити оперативно-технічні та оперативно-процесуальні заходи щодо негласного (скритного та залегенованого) документування їх протиправних дій.

Поняття «документування протиправних дій суб'єктів вчинення кр. пр.» відображає проведення, передбачених главою 21 КПК [14] негласних для фігурантів оперативної розробки оперативно-пошукових та «оперативно-технічних заходів, спрямованих на «скрите» чи «залегеноване» виявлення, спостереження, оперативно-процесуальну та документальну фіксацію протиправних дій суб'єктів вчинення злочину, а також негласне складання протоколу про факт і результати проведених оперативно-пошукових та оперативно-технічних заходів.

Примітка: згідно вимог ст. 252 КПК України оперативно-процесуальна фіксація ходу і результатів негласних слідчих (розшукових) дій, повинна відповідати загальним

правилам фіксації кримінального провадження, за результатами якого складається негласний (для фігурантів оперативної розробки) протокол, за участю довірених понять, попереджених про нерозголошення факту проведення оперативного заходу. До протоколу (або акту спостереження) долучаються додатки (відео, аудіо, фото фіксація, акти спостереження, тощо). Практика документування протиправних дій фігурантів вчинення кр. пр. знає два негласні види документування – скрите та залегендоване документування протиправних дій суб'єктів вчинення кр. пр.

Поняття «скрите документування протиправних дій суб'єктів вчинення кр. пр.» означає негласні дії оперативників щодо оперативно-процесуальної чи оперативно-технічної фіксації протиправних дій фігурантів оперативної розробки.

Примітка, це наприклад: «негласне проникнення в житло чи інші місця де знаходяться документи чи інші докази про факт вчинення злочину» (документи службових підроблень, тимчасові супроводжувальні документи на лишки фарм-сировини, лишки іншої мед-продукції), скрите чи залегендоване відео-спостереження, аудіо-фіксація та інші види спостереження за протиправними діями фігурантів,

Поняття «залегендоване документування протиправних дій суб'єктів вчинення злочину» означає: негласну фіксацію протиправних дій фігурантів оперативної розробки під легендою, яка скриває істинну мету офіційно-заявленого акту перевірки, залегендованого вивчення, фіксації документів, що можуть бути доказом у кримінальній справі. На етапі реалізації матеріалів оперативної розробки ці документи можна не просто скрито чи залегендовано фіксувати, а вилучати як докази у справі.

Примітка: негласна оперативно-технічна та оперативно-процесуальна фіксація (негласне складання протоколу про факт і результати скритого відео-спостереження та фотографування) супроводжувальних документів на поставку лишків медичної продукції чи інших предметів злочинного посягання, може здійснюватися під легендою «поліцейської перевірки на дорозі» під приводом виявлення фактів перевезення нелегальної зброї, наркотиків, «перевірки технічного стану транспортного засобу», інших офіційно-заявлених дій, що дають можливість оглянути вантаж та супроводжувальні документи на нього, скрито сфотографувати та протокольно зафіксувати товарно-транспортні тимчасові документи на перевезення лишків мед-продукції (які по закінченню перевезення і реалізації лишків мед-продукції будуть знищені). При цьому істинна мета офіційно заявленого акту перевірки не розкривається до моменту реалізації матеріалів оперативно розробки. Передчасно розкрита мета перевірки позабалансових протиправних операцій призводить до офіційної проводки тимчасових документів, тобто фактичного оприходування лишків мед-продукції, а відповідно до втрати доказів про злочинні дії і наміри фігурантів оперативної розробки та змушує їх знаходити нові способи конспірації своїх злочинних дій.

Поняття «потенційні суб'єкти вчинення кримінальних правопорушень» у сфері фарм-діяльності, це службові та матеріально-відповідальні особи, які займають криміногенно-вразливі посади, що дають доступ зловмисникам до фінансових та матеріальних ресурсів фарм-підприємств, а також адміністративно-розпорядчих та виробничих функцій, під виглядом яких створюються лишки фарм-сировини та лишки мед-продукції, виручка з реалізації яких привласнюється співучасниками злочину.

Примітка. Обставини, за якими суб'єктами кримінальних правопорушень у сфері фарм-діяльності можуть бути лише ті особи, які мають доступ до керівних, матеріально-відповідальних, адміністративно-розпорядчих виробничих посад, тобто до процесу створення лишків фарм-сировини та лишків мед-продукції під виглядом легітимних видів фармацевтичної діяльності, орієнтує оперативних співробітників звертати увагу на потенційних суб'єктів вчинення таких злочинів. Саме для цих завдань ми ввели поняття «криміногенно-вразливі посади». Поняття криміногенно-вразливі посади у сфері економіки було розроблено при підготовці статті «Криміногенні процеси у сфері

економіки» у т. 18 Великої Української юридичної енциклопедії [15, с. с. 181-183 та с. 244-245]. Редактори включили поняття криміногенно-вразливі посади, із ознак поняття «Злочинність у сфері економіки [15, с. с. 181-183]. Поряд з цим, необхідність ведення поняття криміногенно-вразливі посади є очевидною, оскільки саме воно орієнтує оперативників на прогнозування та оперативно-процесуальне вивчення поведінки потенційних суб'єктів вчинення таких злочинів.

Висновки

Поняття криміногенно-вразливі посади у сфері фарм-діяльності, це керівні, облікові та матеріально-відповідальні посади службовців та матеріально-відповідальних осіб підприємств, організацій, установ загалом та фарм-підприємств зокрема, службові функції яких дають зловмисникам можливість вчиняти корисливі злочини під виглядом легітимних видів виробничої діяльності, створювати лишки сировини та лишки мед-продукції, реалізовувати її, а виручені кошти привласнювати.

Запропоновані вище терміни та всі інші розроблені вище поняття взаємопов'язані між собою і в сукупності відображають процес та загальний механізм вчинення та маскування кр. пр. під виглядом легітимних видів фармацевтичної діяльності.

Список використаних джерел

1. Попович В. М. (2025) Фармацевтична діяльність: механізм вчинення кримінальних правопорушень Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Випуск 12, Номер 46.: С. 242 - 252. <https://doi.org/10.23939/law2025>. (дата звернення 11.11.2025р.)
2. Литвинов О. М. (2007). Методологія дослідження механізму протидії злочинності. Вісник Національного університету внутрішніх справ. № 36. С. 8–13.
3. Загальні положення методики розслідування окремих видів злочинів: лекція. Харків: Харк. юрид. ін-т, 1976. 28 с.
4. Криміналістика: підручник. П. Д. Біленчук, В. К. Лисиченко та ін.; за ред. П. Д. Біленчука. Київ: Атіка, 2001. 544 с.
5. Сьоміна Н. А. (2009). Механізм вчинення злочину: поняття та елементи. Науковий вісник КНУВС. № 3. С. 160–165.
6. Попович В. М. (2023). Сфера охорони здоров'я, як об'єкт злочинного посягання: термінологічно-понятійне відображення. Наука і правоохорона. К. № 3 (61). С. 174–185.
7. Попович В. М. (2019). Злочинність у сфері економіки. Велика Українська юридична енциклопедія: Кримінологія, кримінально-виконавче право, т. 18. Право; Харків. С. 181–183.
8. Нечволод Л.І. Сучасний словник іншомовних слів. – Харків: Торсінг плюс, 2007. – 768 с.
9. Велика Радянська енциклопедія, друге видання, т. 27. М. – 1956. – с. 302-304.
10. Попович В.М. (2016) Термінологія з проблем тінізації та детінізації суспільних відносин: етимологічні, праксеологічні та методологічні основи її формування. // Наука і правоохорона, Вісник ДНДІ МВС України. К. № 4, С. 138-146..
11. Попович В.М. (2017) Практиологічні основи формування понятійного апарату з проблем тінізації та детінізації суспільних відносин. //Наука і правоохорона Вісник ДНДІ МВС України. К. № 2, С.151-160.
12. Попович В. М. (2015). Проблеми теорії держави і права: концепція, праксеологія та методологія розвитку. Монографія. К.: Юрінком Інтер, 2015.384 с.
13. Попович В. М. (2024). Способи вчинення природно-латентних кримінальних правопорушень, притаманних фармацевтичним та квазі-медичним видам діяльності. Наука і правоохорона. К. № 3 (65). С. 275–287.
14. КПК України 2012 р. // Голос України від 19.05.2012 — / № 90-91.

15. Велика Українська юридична енциклопедія: Кримінологія т. 18 , Право; Харків – 2019 р., с. с. 181-183, 244-245.